

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra divadelní vědy

Ročníková práce

Barbora Kunstovná

**Překlad divadelní hry Helmuta Rychtara a lužickosrbský
divadelní kontext**

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Barbara Topolová, Ph.D

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto ročníkovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 19. ledna 2016

.....
Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

divadlo, Helmut Rychtar, dramatický text, překlad, Srbská Lužice

Klíčová slova (anglicky):

theater, Helmut Rychtar, dramatic text, translation, Serbian Lusatia

Abstrakt (česky)

Ročníková práce se zabývá překladem a reflexí dramatického textu *Njezbožo*, který napsal lužickosrbský dramatik a kritik Helmut Rychtar v roce 1987. Mezi hlavní předměty práce patří téma problematiky překladu z hornolužické srbštiny do českého jazyka, lužickosrbský divadelní kontext a základní analýza vlastního překládaného textu. Celý text překladu je k dispozici v příloze této práce.

Abstract (in English):

This seminarary work deals with the translation and reflection of the dramatic play *Njezbožo*, written in 1987 by a Sorbian playwright and critic Helmut Rychtar. The main points of this work include the issue of translating from the Upper Sorbian language into Czech, the Sorbian theatrical context and the analysis of my own translation. The entire translation is available in the appendix to this report.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	HELMUT RYCHTAR.....	3
2.1	INSCENOVÁNÍ	3
3	PROBLEMATIKA PŘEKLADU	5
4	LUŽICKOSRBSKÝ DIVADELNÍ KONTEXT	7
5	ZÁKLADNÍ ANALÝZA DIVADELNÍ HRY <i>NJEZBOŽO</i>	10
6	ZÁVĚR.....	14
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	15
	PŘÍLOHA 1.	I

1 Úvod

Literatura Srbské Lužice představuje obecně velice složitou a komplikovanou problematiku, kterou můžeme zúžit na nacionální a lingvistické konflikty, jež toto etnikum provázejí od počátku jeho pobytu na saském a braniborském území.

K lužicko-srbské národní příslušnosti se v současné době hlásí cca 60 000 obyvatel Spolkové republiky Německo. Tento demografický údaj poukazuje na zásadní problém související s fatálním nedostatkem lužicko-srbských autorů, z nichž ne všichni píší v minoritním národním jazyce. Obzvlášť to platí pro drama: z několika desítek lužicko-srbských dramatiků píše část výhradně v německém jazyce. Právě proto je téměř každé drama napsané lužickou srbštinou vysoce ceněno bez ohledu na literární kvalitu.

Jako téma své ročníkové práce jsem si na základě absolvování semináře „Divadelní život Lužických Srbů“, který se uskutečnil v minulém akademickém roce pod vedením Lukáše Novosada na Katedře divadelní vědy Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, zvolila překlad hry Helmuta Rychtara *Njezbožo* do českého jazyka. Překlad doplňuje pojednání o lužickosrbském divadelním kontextu a analýza hry.

Helmut Rychtar není nijak významný Lužický dramatik, mnohem větší přínos dle mého názoru učinil v oblasti divadelní kritiky. Ovšem divadelní hra *Njezbožo*, kterou napsal v roce 1987 pro Německo-srbské lidové divadlo v Budyšině (Horní Lužice), patří v jeho tvorbě mezi ty zajímavější a svým obsahem navíc propracovanější. Tímto a dalšími motivy se budu dále zabývat v kapitole o samotném textu.

Tato práce by se také měla okrajově soustředit na lužickosrbský divadelní kontext, skrz nějž je možné lépe nahlížet na tamější scénu, a tak si vytvořit komplexnější představu o inscenační tradici. Dramatika této oblasti se dá rozdělit do tří základních skupin. Do první, asi nejpočetnější skupiny, spadají autoři, kteří píší převážně v hornolužičtině; sem patří i Helmut Rychtar. Do druhé můžeme zařadit autory tvořící v dolnolužičtině. Literatura zabývající se západoslovanskými jazyky obě varianty lužické srbštiny nejčastěji přirovnává k rozdílu mezi češtinou a slovenštinou. Do třetí skupiny zahrnuje dramatiky, kteří se sice hlásí k lužickosrbské národnosti, ale píší pouze v německém jazyce, ačkoli zachovávají lužicko-srbskou národní poetiku a její často používané motivy, mezi které patří například víra, národní identita, jazyk a historie etnika.

Dále bych se chtěla věnovat problematice překladu z hornolužického do českého jazyka. Přestože tento jazyk patří do západoslovanské jazykové skupiny, prošel odlišným vývojem, a tudíž si uchovává svá specifika, pro něž mnohdy v současné češtině nenalézáme vhodné ekvivalenty. A v neposlední řadě bych ráda demonstrovala – v základní analýze přeloženého textu –, jaké motivy a témata jsou oblíbená a typická pro tuto oblast.

2 Helmut Rychtar¹

Helmut Rychtar je v prostředí Lužice známý především jako všestranný divadelník, který se věnuje psaní divadelních her, kritice, dramaturgii a rozhlasu: „*Rychtar se narodil v roce 1942 v Šešowje. Po maturitě studoval na Srbské rozšířené vysoké škole v Budyšině (1960), poté divadelní vědu v Lipsku (1965–1969). Působil například jako dramaturg v Německo-srbském lidovém divadle v Budyšině (1969–1971), v Měšťanském divadle v Chotěbuzi (1971–1974) a také v rozhlase. V Lidovém nakladatelství Domowina vydal Rychtar divadelní hry Marje Kubašec (Chodojta, 1979) a v 80. letech pracoval jako recenzent srbských divadelních inscenací.*“²

Autorův výše zmíněný dramatický text psaný v hornolužické srbštině *Njezbožo (Neštěstí)* z roku 1987 je ceněný především za práci ve výstavbě dialogů, jak ostatně poznamenal i jeden z předních dramatiků Srbské Lužice Jurij Koch ve své recenzi: „*Překvapivě dobrá kvalita dialogů, obzvláště těch, které se týkají manželství. Nikdo se neodsuzuje. Každý má právo na obhajobu (...)*“³ Lze ho tedy vnímat jako příspěvek do socialisticko-humanitní vlny 2. pol. 80. let, přicházející s tématem každodenního lidského života v deformovaném a amorálním systému východního bloku.

Mezi další dramatické texty Helmuta Rychtara patří ideové drama *Přirunanje wo wódnyh mužh (Podobenství o vodníkovi*⁴, napsáno 1988, premiéra 31. květen 1989 v Německo-srbském lidovém divadle v Budyšině, režie Konrad Herrmann).

2.1 Inscenování

Inscenace měla premiéru 17. ledna 1988 v Budyšině v Německo-srbském lidovém divadle v režii Beno Šrama a trvala okolo sedmdesáti minut. Po premiéře se s ní hostovalo v oblasti Horní Lužice (Budyšin, Wojerecy, Rachlow pola Kulowa, Na Horach, Sulšecy, Konjecy, Minakał, Delni Wujězd a Radwor). „*O rok později se inscenace představila – opět v režii Beno Šrama – pod názvem Njejluka v Dolní Lužici.*“⁵ Text se, jak je v divadle lužicko-srbské menšiny obvyklé, od základu znovu nastudoval v téměř stejném složení, ovšem v dolnosrbském překladu Erwina Hanuše (premiéra 31. března 1989 v Hochoze) a

¹ Veškeré lužickosrbské texty a názvy divadelních her byly přeloženy autorkou studie.

² RYCHTAR, 1996 s. 43.

³ KOCH, 7. leden 1988 s. 153.

⁴ Orientační překlad autorka studie.

⁵ MLYNEK/SCHOLZE, 2003 s. 319.

hrálo se v těchto městech: Hochoza, Chošebuz, Brězowka, Wjerbno, Wětošow, Dešno, Janšojce a Terpje.

Text nebyl nikdy přeložen do němčiny, a proto se před takto hovořícím obecnstvem, oproti jiným hrám a zvyklostem lužického divadla, nehrál. Nicméně, jak už se dá na základě tradice předpokládat, obě publika (hornolužické i dolnolužické) ho přijala zcela odlišně. Předpokládáme, že se tak děje hlavně kvůli rozdílu mezi oběma jazyky a mentalitou obyvatel. Bylo naprosto běžné, že scény, které byly na Budyšinském jevišti odměněny smíchem a bouřlivým potleskem, v sále v Chošebuzi vyznívaly do prázdna. Tento jev je obecně platný u jakékoliv divadelní aktivity na tomto území.

Při součtu premiér a všech zájezdů dosáhly obě jazykové varianty inscenace celkem devatenácti repríz, což je v lužicko-srbském divadle možné považovat za průměr. Přičemž normální životnost inscenací z konce 80. let činila jednu až dvě sezony.

3 Problematika překladu

Lužická srbština, jak již bylo naznačeno v úvodu, navzdory tomu, že je součástí stejné jazykové skupiny jako čeština, prošla odlišným a poněkud opožděným vývojem. Proto v ní nalezneme mnoho slov pocházejících z němčiny, češtiny (spíše staročeštiny), polštiny nebo třeba slovenštiny. Také si uchovala dvojné číslo nebo jednoduché minulé časy.

Jeden z faktorů, který nepříznivě ovlivnil vývoj a dnešní podobu lužické srbštiny, je spojený s tím, že Lužice (vyjma Budyšina) nemá žádná další větší města, kde by se jazyk mohl sám přirozeně rychleji vyvíjet a dostačovat tak potřebám soudobých uživatelů. Je tomu právě naopak, kdy jsou doménou užití vždy malé vesnice se starousedlíky, u nichž dnes jazyk přežívá v zakonzervované podobě.

Vraťme se ale nyní k Rychtarovu *Njezbožu*. Hlavním záměrem překladu není snaha o doslovné převedení, ale spíše přiblížení textu současné češtině, a tedy i možným recipientům, pro něž by byla archaičnost lužickosrbského jazyka nepřístupná. Překlad navíc ztěžuje časté použití různých pořekadel a typických přísloví, která jsou mnohdy nepřeložitelná, nebo by po přeložení nedávala smysl. Proto byly v překladu nahrazovány vhodnými českými ekvivalenty.

Hlavní úskalí překladu z lužičtiny do češtiny je absence jakéhokoliv slovníku pro tyto dva jazyky. Tudíž je práce složitější, neboť se vše musí překládat skrze němčinu, v níž zcela logicky existuje slovníků hned několik.

Největším problémem je rozdíl mezi spisovnou a hovorovou podobou lužičtiny. Hovorový jazyk přejímá nesmírné množství germanismů, které se však ve spisovné podobě jazyka primárně nepoužívají. Tato slova se následně, ale s jistým zpožděním, implementují do spisovné podoby, a slovníky tak na ně nemají šanci flexibilně reagovat. Děje se tak hlavně v dosud neřešených otázkách z oblasti podstatných jmen, a tak se překladatel musí v těchto případech spoléhat jen na svoje zkušenosti a instinkt. Proto také sorabistika, tedy tento specifický translatologický obor, vyžaduje jistou znalost němčiny: „*Slovní zásoba se průběžně doplňuje moderními výrazy např. syćomlóćawa (kombajn), pjerobul (badminton), taćel (gramodeska), zynkopask (magnetof. pásek), šuskaty honjak (trysková stíhačka) aj. Je samozřejmé, že každodenním střídáním němčiny a lužické srbštiny dochází ke zkomolené výslovnosti a častému používání nespisovných výrazů. A tak se normou jazykové čistoty stává kazatelna a škola.*“⁶

⁶ VYDRA, František. Historie Lužických hor. Lužičtí Srbové [online]. [cit. 2. 1. 2016]. URL: <<http://www.luzicke-hory.cz/historie/index.php?pg=clsrhoc>>.

Při takto překotném vývoji nemáme, bez hlubší znalosti, možnost posoudit kvalitu a lexikální stránku jazyka, nicméně se o nich můžeme dozvědět alespoň zprostředkovaně z recenze: „*V jádru bych chtěl autora pochválit za jeho první příspěvek do srbské originální dramatiky (napsaný ve chvályhodné srbštině).*“⁷

Veškerá jména (včetně postav) v textu nebyla záměrně nepřekládána, aby byl zachován původní ráz a nádech oblasti. Stejný přístup je platný i pro názvy písní. Jen tak usnadníme budoucí dohledání a následně i eventuální nahrazení vhodnými českými ekvivalenty při další možné práci s textem, jako je inscenování apod. Překlad značně komplikovaly slovesné vidy (hlavně momentativum), které fungují v lužickosrbštině jinak než v ostatních slovanských jazycích.

⁷ KOLA, 1988-1989 s. 92.

4 Lužickosrbský divadelní kontext

Srbské lidové divadlo bylo primárně založeno jako zájezdní soubor. V historii Lužickosrbského divadla můžeme považovat rok 1862 za milník počátku dějin neprofesionálního divadla: „*Nejsilnějším impulsem pro první představení srbského divadla byli studenti v Srbském semináři v Praze, kteří tam sami založili v roce 1846 kulturně-literární společnost Serbowka. České národní obrození bylo tehdy v plném rozmachu. Divadlo při tom pro všechny obyvatele hrálo významnou roli. Václav Kliment Klicpera byl průkopníkem a zároveň praotcem novodobé české komedie a Josef Kajetán Tyl zase dovedl české divadlo na vysokou úroveň jevištního projevu. Tyto změny nevězly od mladých Srbů v Praze, ale mělo to na ně silný vliv. Nadšený mladý básník Jan Česla, rodák z Nowych Boranec, přeložil společně s Petrom Dučmanom Klicperovu veselohru Rohowin Štyrirohač (v originále Rohovín Čtverrohý). Následně ji pak ještě téhož roku v létě přivezli do Lužice.*“⁸ Stalo se tak 2. října 1862 v Budyšinském hostinci K zlatěj krónje.

Přičemž volba k prvnímu uvedení dramatického textu českého autora není ničím překvapivá, neboť byli čeští dramatici spjatí s touto oblastí po celou dobu trvání lužickosrbské divadelní tradice, čemuž výrazně pomohli čeští národní obrozenci, kteří svou hybnou silou odstartovali takzvaný „*Zlatý věk česko-lužické vzájemnosti*“.⁹

Je to dáno především historickou rozlohou tehdejší Evropy. Území Srbské Lužice bylo součástí zemí Koruny české celé tři století až do roku 1814. I přes rozdělení dál přesahovala etnická oblast naše hranice, konkrétně v místě Lužických hor a Šluknovského výběžku.

První původní srbské drama napsal mladý básník a vlastenec Jakub Bart Čišinský *Na Hrodžišču* v roce 1880, ale první uvedení se uskutečnilo až 1897 k příležitosti 50. výročí Matice srbské v *Hotelu Lauec*. Mezitím v Dolní Lužici probíhaly rovněž první pokusy o inscenování prvních dramatických textů. „*Mato Kosyk zahořel pro myšlenku Čišinského národního divadla a napíše lidové drama o loučení srbských chlapců, kteří musí na vojnu. V březnu 1882 ve Wjerbne tamní mládež zahrála hru pod vedením jejího autora a vzbudili tak v odlehlé dolnosrbské vsi velkou pozornost.*“¹⁰

Mezi lety 1862 a 1948 mělo lužické divadlo stále charakter kočovných společností, které hostovaly po hostincích a besedách. Jednalo se o několik zájezdních společností, studentských seminářů a ochotníků. Hráli převážně nově vzniklá národní dramata, anebo

⁸ MLYNEK/SCHOLZE, 2003 s. 19.

⁹ HRABAL, 2011 s. 10.

¹⁰ MLYNEK/SCHOLZE, 2003.Op. cit. s. 39.

se dál přejímali autoři jako Klicpera, Tyl, Jirásek a bratři Mrštíkové. Aby nevznikl dojem, že hlavní roli v rozvoji divadelnictví hrála česká dramata, uvádíme, že se v menší míře inscenovala i ta německá jako například Heinrich von Kleist: „*Divadelní vývoj od roku 1900 do 1914 se v Lužickém Srbsku silně rozšířil. V tomto období máme doklady a poznámky o zhruba 250 představeních na cirka 35 místech. Okolo 30 divadelních skupin, které s těmito inscenacemi jezdily.*“¹¹

Mezitím se 11. prosince 1906 v Budyšině otevřelo Německé měšťanské divadlo. Přineslo s sebou modernější a propracovanější dramaturgii, za kterou se dosud muselo dojíždět do Drážďan.

V době druhé světové války se na území Lužice pod nátlakem fašismu nehrálo vůbec. V druhé polovině 40. let se lužické divadlo na čas ocitlo v krizi nejspíše zapříčiněnou diskontinuálním vlivem fašistického režimu, který hrubě narušil celou zdejší kulturu. Jinou příčinu můžeme hledat v razantním úbytku obyvatel.

Samotná historie zrodu profesionálního divadla na území Lužice sahá do roku 1948, kdy se divadlo institucionalizovalo (malá budova se sklady a zkušebnou) pod oficiálním názvem Serbske ludowe dźiwadło s prvním intendantem Janem Krawcem a započalo tak znovu se zájezdními aktivitami na celém území regionu. Oficiální kruhy krajně nesouhlasily s Krawcovou dramaturgickou koncepcí, až došlo v roce 1958 k jeho odvolání a následnému odchodu do emigrace.

O několik let později, 2. srpna 1963, došlo ke spojení lužickosrbského divadla s německým budyšínským městským divadlem. Do nové sezony tak scéna vstoupila s názvem Německo-srbské lidové divadlo. Najednou mělo celkem tři herecké soubory (ve kterých byli i herci lužické národnosti) a jednu loutkovou scénu. Takto divadlo fungovalo až do pádu železné opony v Německu. V prvních letech svobody stále sílila myšlenka na založení vlastního divadla, které by hrálo v rodném jazyce této minority. Což se povedlo na základě fúze Srbské lidové divadelní společnosti s Německým měšťanským divadlem v Budyšině.

V sedmdesátých a osmdesátých letech srbské divadelní scéně vévodili především dva autoři, kteří mají na svém kontě hned několik her. Byl to již výše zmíněný Jurij Koch (píšící i v němčině) a Petr Malink. Téměř všechny jejich dramatické texty se dočkaly inscenace poměrně rychle: „*Starosti o současný život, o budoucnost lidstva a v tomto rámci obavy o srbský lid vstupují čím dál tím silněji do zájmu srbských dramatiků po roce*

¹¹ MĚLYNEK/SCHOLZE, 2003 s. 46.

1975. Na čtyřech srbských dramatech, která to budou odrážet v letech mezi 1976 a 1989: „Wuj Šmitka ze Sibirskeje“ od Pětra Malinka (premiéra 1976 v NSLDž), „Mój wuměrjeny kraj“ od Juraje Kocha (premiéra v německém jazyce 1977 v Halle a v srbském jazyce 1978 v NSLDž), „Přirunanje wo wódnym muži“ od Helmuta Rychtara (premiéra 1989 v NSDLž) a „Vineta“ od Angeli Stachoweje (premiéra 1990 v NSDLž).“¹²

Chvíli po revoluci (v roce 1992) je v duchu reorganizace rozpuštěno hudební divadlo a balet. Tyto dvě složky jsou vzápětí nahrazeny efektivnějšími skupinami, jejichž záměr směřuje především k výchově dětí a mládeže k divadlu. Jednalo se o založení Činoherního studia určeného pro žáky základní školy a o Mládežnické divadlo, v němž se sdružovali místní gymnazisté.

V důsledku nevyhovujícího technického stavu budovy prošlo divadlo v sezoně 2005/2006 rozsáhlou rekonstrukcí, aby dostačovalo náročnějším požadavkům inscenačních potřeb. Toto nově postavené divadlo, nyní pod vedením německého intendanty Lutze Hillmanna, funguje na zcela unikátním principu, jaký nemá v Evropě obdoby: spojení německého, hornosrbského a dolnosrbského jazyka, které se ponejvíce projevuje v dramaturgii, národnosti členů hereckého souboru a bilingvních inscenacích. V současné době má činoherní soubor v angažmá devět herců srbské národnosti z celkových dvaceti a sedmi loutkoherců, což se všeobecně považuje za velký úspěch. Působí ve dvou divadlech na třech scénách. Zájezdní činnost se dochovala až do současnosti, a stala se tak jedním z hlavních posláních této instituce.

¹² VÖLKEL, Měrcin. Narodny duch w serbskej dramatrice. In *Přinoški k stawiznam serbskeho pismowstwa lět 1945 – 1990*, sb. Ludowe Nakł. Domowina, Budyšin 1994. s. 151.

5 Základní analýza divadelní hry *Njezbožo*

Na úplném začátku hry, jak napovídají scénické poznámky, se ocitáme v dobře zařízeném obývacím pokoji průměrné lužickosrbské rodiny na konci 80. let 20. století, druhý den večer po pětadvacátém výročí svatby hlavních postav Jurije a Luciji. Jedná se o dvougenerační rodinu žijící v rodinném domě v blíže nespecifikovaném městě či vesnici. Je to možné vnímat jako pozůstatek patriarchální tradice, jenž už ovšem v kontextu proměny společnosti pod různými vlivy nefunguje. Tento fakt utváří živnou půdu pro konflikt mezi „starým“ a „novým“ životem obou generací.

Konflikt se rozvíjí v tradiční modelové rodině a prostředí, což vybral Rychtar nejspíše záměrně, aby se prostřednictvím toho mohl divák zcela ztotožnit. Pro nezainteresovaného čtenáře může tento text působit jako nepřímý vhled do tehdejší situace srbského lidu v soukolí komunistického režimu, jenž se je snaží systematicky izolovat od jejich kořenů a tradic. A téměř po čtyřiceti letech této snahy můžeme vidět, jak se projevují výsledky této činnosti na postavách hry.

Naprosto klíčový moment celé hry pro pozdější vývoj děje je úvodní scéna, kdy se rodina dozvídá, že se jejich synovi Markovi stala na silnici nehoda, když od nich odjížděl na zpátky do kasáren:

JURIJ: Marek se srazil s mopedem.

HANA: A co se mu stalo?

JURIJ: Ne, nic! Ten druhý se hned zpátky postavil na nohy – tudíž Marek mohl jet dál.

HANA: Bohudík!

JAKUB: Ale to by přece neměl.

JURIJ: Musí stihnout svůj vlak.

JAKUB: A už je...

*JURIJ: On vstal a konec.*¹³

Ovšem celý vtíp je v tom, že se vlastně nic nestalo, to ale obě hlavní postavy Jurij a Lucija nechtějí za žádnou cenu přijmout. Právě tento moment rozjede lavinu hádek, ve které si postavy navzájem vyčtou vše, co se v takovém průměrném manželství nashromáždí za dvacet pět let. Divadelní recenzent Cyril Kola se k této poněkud banální zápletce vyjadřuje takto: „[...] mám za to, že celá fabule stojí na velice křehkých a tenkých nožičkách. Zdá se, že autor jakoby stavěl těžké betonové tvárnice na papír, tudíž mu chybí

¹³ Orientační překlad autorka studie.

pevné základy, a viklání se tak stává předvídatelné.“¹⁴ Rychtar jako prostředek ke spuštění výchozí dramatické situace využívá postavy obou prarodičů Hany M., která zosobňuje matku Lucije a Jakuba B., otce Jurije. Velmi často ve svých replikách opakují motiv generačního neporozumění a nesouhlasu. Na druhou stranu jsou to opět oni, kdo dávají po každém kole hádek oba manžele opět dohromady a usmiřují je.

V textu hraje sama roli i časová linie. Celý děj této jednoaktové hry se odehraje během jedné noci, bez jakéhokoliv přesahu. Přičemž noc sama v sobě skýtá dramatický potenciál, kterým uvádí všechny postavy rodiny do nejistoty.

Lucija pracuje jako učitelka na základní škole, což je poznat na způsobu jejího vyjadřování, kdy neustále opakuje různá ponaučení, lidová moudra atd. „*Helmut Rychtar zobrazuje ve své hře matku-učitelku, která jen tak nic neříká z mateřské lásky, ale z egoistických příčin svého syna – jakožto původce neštěstí – se snaží zprostit viny. V tomto vnějším rámci rozvíjí autor konflikty mezi matkou a otcem a také mezi zástupci starší generace. Rozdílnost názorů na duchovní, morální a materiální hodnoty života v jejich vzájemných poměrech jsou nosné dramatické základy.*“¹⁵

Postava Jurije má reprezentovat velice pracovitého zedníka, který zastává modelovou funkci zástupce dělnické třídy, jenž pracuje i o svátcích a víkendech, jen aby se rodina měla dobře. Nejčastěji si navzájem se svojí ženou vyčítají přehnaný egoismus, vinu a mamonařství. Vina má v textu mnoho podob. Mluví se například o špatné výchově syna Marka, za kterou údajně může jeho otec Jurij, nebo o jeho přehnané pracovitosti, kvůli které mu nezbyl čas na rodinu. Jurij toto naopak dává za vinu Luciji a její chamtivosti. Neustálými zmínkami o penězích se autor snaží připomínat soudobou konzumní společnost a zároveň kolektivní zapomnění na staré kořeny a na přirozené lidské vztahy a vazby. Můžeme tak pozorovat, jak se rodina stmelená původně na základě tradic sama vnitřně rozvrací pod náporom vnějších vlivů materialisticky založené společnosti. O všech postavách se dá navíc uplatnit tvrzení, že jsou koncipovány jako realistické respektive psychologické.

Hybnou silou je v textu právě mechanismus přehazování viny z jedné postavy na druhou. Tato snaha pak později v závěru vyvrcholí v hlubokém individuálním uvědomění, že vina leží na každé postavě zvlášť a že nebylo spravedlivé vše svalovat na jednoho člena rodiny, jako například na syna Marka, kterého obviňovali v počátku hry všichni.

¹⁴ KOLA, 1988–1989 s. 92.

¹⁵ VÖLKEL, Měrčin. Narodny duch w serbskej dramatrice. In *Přinoški k stawiznam serbskeho pismowstwa lět 1945–1990*, sb. Ludowe Nakł. Domowina, Budyšin 1994. s. 158.

A dokonce řešili, kdo z nich ho bude krýt, aby se pak o chvíli později hádali, kdo ho udá na policii.

Dalším motivem v textu je katolicismus, jenž má velký vliv na zhruba tři čtvrtiny současné populace v Lužici a je vnímán jako nástroj pro zachování národní sounáležitosti a vědomí. Ovšem dá se také vnímat jako potencionální konflikt s většinovým komunistickým německým národem (historicky převážně protestantským), respektive jeho vládou.

V kontextu patriotismu, rodiny a veřejného společenského života působí víra jako hlavní podstata, která je jakýmsi stmelovacím materiálem, jenž tyto hodnoty drží v nejužším sepletí. Pojí se s ním neodlučitelně i řada lidových svátků, které časově odpovídají církevnímu roku. Jsou dodnes přísně dodržovány. Mezi ty nejtypičtější patří například Velikonoční jízdy. Obecně se tematika katolicismu nejsilněji projevuje u matky Jurije Hany M., když ve svých replikách odkazuje na sv. Pavla.

„HANA: Neboť všechno měříme a soudíme podle sebe. To jde starému člověku lehce. Ale naše děti jsou přece naše a vnučky jakbysmet. My jsme je do světa poslali a od nás se naučili v tomto světě žít. A dnes se od nich učíme to, co sami nejsme schopni na sobě zlepšit. Budovat svět, ve kterém jsme si všichni blízcí. Muselo to být tak krásné, jak říkal Pavel, nad tolika věcmi člověk prostě přemýšlet nemůže. Na to by potřeboval tři životy. A naše děti mají také jen jeden.“¹⁶

O pocitu sounáležitosti s národem již bylo psáno výše v souvislosti s náboženstvím. Nicméně se zde objevuje ještě v jiné podobě a kontextu. Konkrétně v naznačené složité situaci Srbů v době, do níž je zasazen děj hry. Působením německého útlaku byli dohnáni bez nadsázky do zcela schizofrenního stavu, kdy na úradech, v zaměstnání a částečně na veřejnosti museli používat němčinu a teprve v rodině svojí rodnou srbštinu.

„JAKUB (potichu): To není hrdinství a zvlášť to, co se dneska říká. Taky jsem se někdy strašně bál. Zpočátku mě to jen... víš... byli jsme mladí, byl jsem často divoký a také pyšný, že jsem nejlepší zpěvák, herec a sportovec. A mluvili jsme srbsky, tak jako ostatně všichni Srbové. Než jsem stačil pochopit, že je na tom něco zvláštního, nějaký význam. Ty jsi mi byla lhostejná, byl Jakub a hotovo. To když přišli fašisti a tobě zakázali a oni... a zničehonic mi vzali moje písničky a sport, kterého už jsem nebyl hoden. A to nebylo nic politického, to slovo vlastně vůbec neznám. Já byl prostě zraněný a rozhořčený a nebyl jsem schopen si to nechat líbit. A tak když otec Hajnec mi

¹⁶ Orientační překlad autorka studie.

přinesl korouhev, tak jsem ji prostě u sebe schoval. Politika a hrdost, že jsem Srb to přišlo až o hodně později. Nikdy jsem se kvůli tomu nenaparoval. To ty víš.“¹⁷

Pro posílení vlastenectví Rychtar vkládá do dialogů různé odkazy na volnočasové spolky, kde se měl tento pocit upevňovat i v běžném životě: například jím byl Sokol, na který často v replikách vzpomínají Hana s Jakubem.

„HANA: Co říkám dnes, to jsem před tím nevěděla. A vím to dnes určitě? Ty si byl prostě všude oblíbený. Nejlepší v Sokole, sólista ve sboru, hlavní role v divadelních představeních – všichni tě milovali. Jak si mohl milovat mě!“¹⁸

Zcela účelově se v textu objevují i pasáže spojené druhou světovou válku, aby autor připomněl, čím si národ prošel a zdůraznil tak socialistický blahobyt.

Jednotlivá témata, která se postupně probírají v dialozích, jsou oddělována Jakubovou hrou starých lidových písní na harmoniku. Tento mechanismus by se dal považovat za zcizovací efekty.

Jazyk jednotlivých postav stylizuje Rychtar do hovorové roviny, díky čemuž zachycuje soudobá specifika horní lužičtiny. Dialogy jsou realizovány na základě hbitého humoru a pohotové reakce, která je typická pro konverzační hry. Zástupci starší generace Jakub a Hana jsou v dialozích diferencováni v některých momentech poněkud spisovnější formou jazyka.

¹⁷ Orientační překlad autorka studie.

¹⁸ Viz pozn. 18.

6 Závěr

Divadlo Lužických Srbů není nikterak zásadní kapitolou v kontextu evropských divadelních dějin. Ovšem je potřeba ho vnímat i jako nutný prostředek národní identifikace tohoto etnika. Zároveň je třeba si uvědomit, že jeho vývoj krajně ovlivnil neustálý tlak germanizace.

Jedním z úkolů této ročníkové práce bylo poukázat na motivy, které se objevují nejen ve hře Helmuta Rychtara, ale také v širším období jejího vzniku. Lze na ní dobře demonstrovat situaci, v jaké se nachází lužická dramatika na konci 80. let 20. století. Nicméně je třeba také poukázat na limity dramatického textu, které jsou primárně vázané na nedokonalou výstavbu zápletky, jež logicky neumožňuje hře, aby vyústila do plnohodnotné katarze. Limitů by se asi našlo více, ale ten hlavní spatřujeme ve výstavbě textu a slovní zásobě.

Dále je třeba dodat, i když o tom nejsou žádné dohledatelné zmínky, že je pravděpodobné, že *Njezbožo* více rezonovalo u dolnolužického publika, jež je obecně považováno za konzervativnější. Soudíme tak na základě charakteru tohoto textu, jedná se ovšem pouze o nepotvrzenou hypotézu.

Nejen tematika Rychtarových textů naznačuje provázanost s naší tvorbou z doby národního obrození. Primárně je to rozpoznatelné v ideové rovině textu, která funguje jako nosič základních národních, kulturních a náboženských hodnot, jež mají zároveň recipienta vychovávat. V první řadě se tedy jednoznačně jedná o funkci didaktickou, která je především médiem (divadlo, drama a literatura) pro údržbu jazyka v oběhu, jak k tomu docházelo v době našeho národního obrození. Sekundárně pak můžeme hovořit o funkci zábavné, která je však vždy podřízena důležitosti ideového působení her.

V kapitole o problematice překladu docházíme k závěru, že největší překážka pro překladatele může být tzv. jazyková čistota horní lužičtiny, jejíž mechanismus byl zmíněn výše. I přesto se snad podařilo přeložit tuto hru do současné češtiny a přispět tak k širšímu povědomí o lužickosrbské dramatice. Tento malý příspěvek by měl také vyjít letošní rok na podzim v lužickosrbské sbírce dramatických textů v nakladatelství Větrné Mlýny.

7 Seznam použité literatury:

- HRABAL, Milan. *Varnsdorf – české okno do Lužice: nástin česko-lužickosrbské vzájemnosti*. Varnsdorf: Městská knihovna Varnsdorf, 2011.
- KOCH, Juraj. *Nowa doba*. Budyšin: Domowina 7. ledna 1988.
- KOLA, Cyril. „Njezbožo“ – *ważna naležnosć a zapasena skladnosć*. Rozhlad. 1988-1989.
- MŁYNEK, Jurij – SCHOLZE, Dietrich. *Stawizny serbskeho dźiwadla 1862 – 2002*. Budyšin: Ludowe Nakł. Domowina 2003.
- RYCHTAR, Helmut. *Njezbožo*. Budyšin: Ludowe Nakł. Domowina 1996.
- VÖLKEL, Měrcín. Narodny duch w serbskej dramacie. *In Přinoški k stawiznam serbskeho pismowstwa lět 1945 – 1990*, sb. Ludowe Nakł. Domowina, Budyšin 1994.
- VYDRA, František. Historie Lužických hor. Lužičtí Srbové [online]. [cit. 2. 1. 2016]. URL: <<http://www.luzicke-hory.cz/historie/index.php?pg=clsrhoc>>.

Příloha 1.

Helmut Rychtar

Neštěstí¹⁹

(Srbská divadelní sbírka)

činohra

Osoby

Jurij M., zedník, přibližně padesátiletý

Lucija M., jeho manželka, učitelka, přibližně 45 let

Jakub B., otec Lucije, důchodce, bydlí v domě Lucije a Jurije

Hana M., Jurijova matka, důchodkyně, bydlí v domově důchodců

čas jednání: konec osmdesátých let

*místo jednání: vesnice v Srbské Lužici, obývací pokoj rodiny M. – špetku okázalý, ale
přitom příjemně zařízený*

Podzimní den – navečer

V obývacím pokoji rodiny M. Na televizní obrazovce běží film, ale bez zvuku. Jurij M. u něj usnul; Hana M. zašívá pracovní montérky; Jakub B. tiše hraje lidovou melodii na foukací harmoniku. Příjemná, poklidná atmosféra. V předsíni zvoní telefon. Než Jurij vstane, telefon zazvoní znovu. Krátce poté se dveře otevřou, Lucie, v domácí zástěře, v nich stojí.

LUCIJA: Jurijo! (*hned odchází*)

JURIJ: Co se děje? (*za ní*)

(*krátká pauza*)

HANA: Copak on má dnes službu?

JAKUB (*Dál fouká na harmoniku.*): Co?

HANA: To zase musí do fabriky?

¹⁹ Orientační překlad autorka studie

JAKUB: Ach, do fabriky! A kdo ho volá?

HANA:...

JAKUB: Nejspíše mu chce ještě někdo gratulovat. *(Hraje opět na harmoniku. Venku startuje auto. Jakub pospíchá k oknu.)*

Lucija odjíždí...

(Svíce se zhasne.)

(Přibližně o hodinu později. Jenom Jurij se dívá ven z okna.)

JAKUB *(Hraje na harmoniku a přitom se dívá na televizor. Najednou vstane a televizor vypne.)*: Na to si asi nikdy nezvyknu.

(Jurij nereaguje.) Právě tak jako ty!

(Opět žádná reakce.) Právě tak jako ty, Jurijo!

JURIJ: Co je?

JAKUB: Tak už konečně řekni, kam odjela!

JURIJ *(Opět se dívá ven z okna.)*

JAKUB: To byla hloupost, nechat ženě nové auto. Bourala snad?

HANA: Jakube?

JAKUB: Už by taky mohl říct, kam jela. Pokaždé je to takové tajemství.

JURIJ: Táto, to je, zcela upřímně, jen naše věc.

JAKUB: A my snad „naši“ nejsme? Tvoje matka a já.

JURIJ: Necháš mě aspoň jednou na pokoji? Musíš všechno vždycky vědět?

JAKUB: Mně na té výměně nesejde.

JURIJ: Ne, ale tvoje dcera a já, my dva jsme manželé už 25 let. Máme dospělého syna. Jsme jedna rodina.

HANA: Do které, taktéž patří děda a babička, Jurijo.

JAKUB: Takhle to tady bývalo za starých časů.

JURIJ: Staré časy, ale už nejsou. *(Opět se dívá oknem ven.)*

JAKUB *(Zase si vezme harmoniku, zahraje několik taktů, z nenadání přestane.):*

Kdyby člověk věděl, kde je, tak by jí přece mohl zavolat. Anebo tam nemají telefon... Jurijo, chtěl jsem se tě na něco zeptat.

JURIJ: Neodpovím. Nestojím přece před policajtem.

HANA: Stalo se snad něco zlého?

JURIJ: Ach.

HANA: „Ach“ není odpověď.

JAKUB: U Jurije ano.

JURIJ: Marek se srazil s mopedem.

HANA: A co se mu stalo?

JURIJ: Ne, nic! Ten druhý se hned zpátky postavil na nohy – tudíž Marek mohl jet dál.

HANA: Bohudík!

JAKUB: Ale to by přece neměl.

JURIJ: Musí stihnout svůj vlak.

JAKUB: A už je...

JURIJ: On vstal a konec.

HANA: A proč tam teda Lucija jela?

JURIJ: Tam ne. Jela do města vyměnit auto. Není ovšem třeba, aby to věděl každý.

JAKUB: A je s ním něco vážného? (*Venku přijíždí auto, Jurij běží ven, Jakub chce za ním, Jurij ho zastaví*)

JURIJ: Táto! (*stranou*)

(*krátká pauza*)

HANA: Asi to bude vážně špatný?

JAKUB: Tvůj Jurij to všechno spraví, Jurij dá všechno do pořádku.

HANA: Proč na Jurije nadáváš? Já jsem myslela na toho mopedistu.

JAKUB: Ten nám může být fuk – ten do rodiny nepatří.

(*v tom přijde Lucija, jde ke skříni a nalije si koňak*)

JURIJ (*ve dveřích*): Zas tak strašně to nevypadá. To půjde opravit.

JAKUB: Ještě tam leží ten moped?

LUCIJA (*dívá se Jurije*)

JURIJ: Měla bys jim to říct.

JAKUB: Bylo to s mopedem? Ano nebo ne?

LUCIJA: Ano a policie tam je taky.

JURIJ: A jezdec?

LUCIJA: Nemohla jsem přece zastavit. Žádné nabourané auto tam nebylo.

JURIJ: Ani když ses vracela?

LUCIJA: Zpátky jsem jela přes Bělkecy. – Takže jsem to auto nemohla vidět.

JAKUB (*zasměje se, hraje na harmoniku – komentuje*)

JURIJ: Idiot! (*Jakub udiven přestane*) Ten ať mi domů nechodí.

(*Lucija pláče*)

HANA: Neplakej Lucije, všechno bude dobrý.

JAKUB: (*zahraje na harmoniku první taktý písně „Wjesele džensa“, ale sám vycítí, že to vzhledem k situaci není vhodné, dívá se na ty tři, jako by to chtěl co nejrychleji nemotorně zamluvit, harmoniku zandá do saka. Trapná situace.*)

JURIJ: Jestli na to přijdou, že to byl Marek, který...

LUCIJA: Jurijo! Marek říkal, že silnice byla prázdná. Zcela jednoznačně!
Žádné auto, žádný provoz.

JURIJ: Jenom ten moped! – Zítra ráno zajedu s trabantem do Wrotova. A potom autobusem do města. Všichni se budou smát. Och, pak mi domů může přijít. – Zaparkovala jsi wartburga pořádně?

JAKUB: Aby do něj někdo nenajel.

HANA (*rychle*): Doufejme, že se tomu druhému nic nestalo.

JAKUB: Mopedu určitě ne – ale takové auto je taky drahý.

JURIJ: Náš trabi bude taky hodně stát.

LUCIJA: Nemůžete být už konečně zticha. Moped! Trabi! Peníze! Tady snad nikdo nemá pochopení pro našeho Marka, pro mého syna! (*klidně*) Odpusťte, ale mám o Marka starost, obávám se o něj, mám prostě strach.

JURIJ: Strach! Mně je zle, mám zlost, kvůli němu budu mít běhání. Nemůžeš si přece hned koupit, co potřebuješ. (*zlobí se*) Zase se řítíl jako blázen vstříc pohromě, i když nemusel pospíchat. Vždycky mu říkám: Zastav se na chvíli. Přemýšlej nad tím, co děláš. Nejdříve myslí, potom jedneš. To platí o všem, co děláš. Člověk nemůže pořád jen létat okolo. Kdybych nedělal nic bez rozmyslu, tak už bych tady pravděpodobně...

LUCIJA: Jurijo, jenže teď nejde o tebe.

JURIJ: O mně, ani za nic. Co já si přeju, je úplně jedno. Já jsem jenom lopata, lopata, lopata. A syn je pánem...

JAKUB: Ty bys zastavil?

JURIJ: Já bych do něj nenaboural! (*odchází*)

HANA (*po chvíli*): Proč vlastně Marek nezastavil? Máme se přece o druhé starat.

LUCIJA: Kdo my? O koho? Marek zastavil. Viděl toho druhého, jak se postavil na nohy. Teprve potom jel dál. Kdyby to v té chvíli bylo potřeba, tak by mu pomohl.

JAKUB: Jsi si jistá?

LUCIJA: Já svého syna znám. Je jako já.

HANA: Člověk leckdy nezná ani sám sebe.

LUCIJA: Nech si svoje moudré řeči sama pro sebe, aspoň dneska večer. A myslí radši na Marka.

HANA: Podle tebe je každý jako ty. Ale – pro tebe jsem zralá do domova důchodců.

LUCIJA: To přece... sama jsi chtěla. Mám tam známé, je tam starý pan farář, pomohli mi tam...

HANA: Cizí lidé.

LUCIJA: Buď ráda, že tu můžeš bydlet.

HANA: Bydlet – a jak?

JAKUB (*hraje na harmoniku něco podobného jako „tuš“*): Já jsem ještě tady.

HANA: Většinou přijdeš domů později než já. A mimoto – ty mě tady mít nechceš, ani kdybych byla o padesát let mladší.

JAKUB: No ano, ale... děti by se vzali i bez nás.

HANA: Vrtáku!

JURIJ (*přijde zase dovnitř, pohladí Luciju jako by se omlouval*): Už se zase hádáte. U babičky už nemáš žádnou šanci, dědo. Pozdě. Musel bys to udělat, tak jako já – chytnout a už nepustit.

LUCIJA: Kdybych nechtěla, tak bych si tě před bohem nevzala.

JURIJ: Ale ty jsi chtěla, a už je to pětadvacet let.

HANA: Včera to bylo krásné. A mše svatá – bylo tam tolik lidí. A jak mluvil ten mladý pan farář... Zdravá srbská rodina znamená přijetí víry, lásky, morálky a národa.

JAKUB: Ano, a při těch slovech se na vás díval tak nějak zastuzeně.

LUCIJA: Táto!

JURIJ: To přece...

HANA (rychle): A potom v hospodě. To byla hezká oslava včera – a taky to bylo drahý.

JURIJ: Kdo má, ten má. A na co jsem asi dělal?

LUCIJA: Já taky.

JURIJ: Na co jsme asi oba dělali? (*téměř milostné vyznání*) Rozhazovačný nejsem.

JAKUB: Ano, to jsme viděli, nebohý Lejna a já. Když chceš pomáhat druhým, musíš nejdříve sám pro sebe něco mít.

HANA: My jsme dřív mluvili jinak, Jakube. Tehdy...

JAKUB: Krása je pro chudého bohatství, Hano. Když se nebudeme bát toho, co jsme Bohu slíbili, v co jsme věřili, co jsme si předsevzali... Pak říkám, že od slibu k činu je daleká cesta. A na našich cestách jsi našel tu desetník, tam hřivnu. A pak ses musel naučit

hospodařit s malým i s trochu větším obnosem. Kdo desetníčky nesesbírá, ten zůstane vždy za ostatními.

HANA: A co můj Pawol? A svatý Měrcín?

JAKUB: Svatý je v kostele doma. A tvůj Pawol, on ani...

HANA: Jakube! Pawol je...

LUCIJA: Babi! Táto! Vy tady pořád jenom žvaníte a žvaníte, ale na Marka si nevzpomenete?

JURIJ: Bude už brzy v kasárnách. Pijme na našeho syna, aby se popral s životem. (*Lucija se na něj dívá trochu udiveně*) No ano, nadávání v takovéto situaci nepomůže. I v nás kdysi proudila mladá krev. Stejně to bylo dřív všechno jinak.

LUCIJA: A když na to přijde, co je...

JURIJ: Marek bude ve svých kasárnách, auto je ve chlévě, a my, my sedíme tady. (*zdvihne skleničku*) Na 25. výročí...

LUCIJA: Ale, co když... Jurijo, co potom?

JURIJ: Pijme na naše 25. výročí.

JAKUB (*když se všichni uklidní, začne ostražitě hrát na harmoniku první takty písně „Wo ničo so ja njestaram“*)

HANA: Jakube! Ovce se musí přelstít.

JAKUB (*dívá se na Hanu, rozumí jí, potom odejde*)

LUCIJA: Jurijo, co potom?

JURIJ: Máš pravdu, babi, ovce se musí přelstít. (*odchází*)

(krátká pauza)

LUCIJA: Neodpovíš? Tvůj syn. A můj? Co bude s mým synem?

HANA: Neboj se, Lucije. A důvěřuj pánu Bohu. Pán Bůh všechno zase urovná.

LUCIJA: Tobě všechno urovná. Tobě je všechno hned jasné. Ty jsi v životě věřila, pracovala, věřila – a jen zestárneš, hned máš svoje chytré rčení.

Každý rok přibude jedno navíc. Ale, řekni mi, babi, věříš v ně, anebo se jimi jen chráníš před životem a pravdou? Jak se pak mám chránit já? Jak se mám narovnat a zůstat rovná, protože jsou na mně všichni závislí. O co se mám opřít já? V práci, ve škole nebo tady v domácnosti, venku na zahradě. Na koho se můžu spolehnout? Na Juriju, který dře jako kůň – ve fabrice, o svátcích a o sobotách. Je z práce tak unavený, že když domů přinese peníze, už napůl spí. Nebo snad na Marka, kterému jsem se snažila všechno splnit, pro něhož dělám všechno, všechno – a který je zaopatřen penězi jeho táty, jako všichni.

HANA: A ty?

LUCIJA: Já? Ano, já také. Také já. Ale – to je ovšem nádhera, když nemusíš hledět na každý desetník. A jak bych tady mohla žít bez auta, ledničky, bez květů v zahradě, anebo bez hezkých záclon?

Proč bych to měla trpět? Znáám Prahu, Balaton a Moskvu. To jsou překrásná místa. Jenomže za tohle všechno jednou zaplatíš. A to nejenom penězi, ale i časem. A bohužel častokrát i ochotně. – Víš, když se v prvním ročníku ten skrček s velkýma čistýma očima na tebe tak důvěřivě díval. Když chceš všechno vědět a všechno říkat, to je pocit jako... A ve stejném okamžiku bych mohla plakat. Protože před těmi nevinnými děťátky nenadále pomyslíš na montéra, na nějž si musela zvonit, anebo na umyté okna doma, na nový koberec. Děti to ještě nechápou, ale ty sama... A nemůžeš to vzdát, vymáchat se v tom – protože ve všem je něco z tebe, ve všem zůstává žádostivost a práce. Sama jsem se k tomu připoutala, nevím, kdy a ani nevím proč. Není to tak, že jsem neustále nešťastná. Někdy se

ptám, jak to všechno bylo. Když se to vezme kolem dokola, tak přemýšlím, jestli je tohle smysl mého života. Pouze tohle? – Proč neodpovídáš? Jsi na svou básničku pyšná?

HANA: To jsou horká slova, Lucija. Věrná? Nevěrná? Jsem stará. Ale dožila jsem se vysokého věku a častokrát si v domově důchodců říkám...

LUCIJA: Ano, domov důchodců. Je to moje vina, že tam jsi. Ale – nemusíš tam být? A proč mě obviňuješ? Proč ne Juriju? Nebo tvoje dcery? Proč mě? Nemusela bych se své práce vzdát? Nevím, jestli mi to věříš – ale já jsem učitelkou ráda. A – někdy jsou pro mě hodiny ve škole odpočinkem. Odpočinek, který jiní tráví doma. Nevím, jestli si to dokážeš představit. A také, aby tvůj syn měl ty sešity, které doma opravuji. Tyhle nevinné sešity s jeho nešikovně napsanými písmenky – mrzí ho, byly, jsou na cestě. (*rozhází sešity po pokoji*)

HANA: Nechtěla jsem tě zranit. (*sesbírá sešity, jako kdyby to byly děti*)

LUCIJA: Nechtěla. Ale ano! Nikdo nikoho nechtěl zranit, ale celý den trápíš ty nejbližší. A děláš to tak, aby to nebylo vidět. Protože sobě navzájem žádné dobré skutky neděláme. Namáháme se, slavíme, obdarováváme se – a jsme vždy s každým dnem o něco více prázdní... tak sakra prázdní jako vyduté vejce.

HANA: Někdy nám musíš říct, jak to myslíš. – Připijeme si?

LUCIJA: S tebou vždycky.

(*Jurij a Jakub vejdou*)

JURIJ: Na ženy! Tak s nimi si taky jednoho můžeme dovolit.

JAKUB: Ale dvojitého! (*na harmoniku hraje písničku „Sto let, kaž mi“*)

LUCIJA: Ty jsi to už vypil?

JAKUB: Sprostěárna!

JURIJ: Ne, ne. Přestože (k Haně) má všude schované lahvinky. V seníku, v králíkárně, v kotci a samozřejmě na našem záchodě v nádržce na vodu. A tam potom se svými starými nohama leze a myslí si, že to nevidíme. I když ve chlévě stojí kombajn, tak tam dědek stejně leze.

JAKUB: Zvyk je zvyk. Hovno, nic proti tomu nezmůžou.

LUCIJA: Matka z tebe byla na prášky.

HANA: Ano, z hospody domů tě přivezli na káře.

JAKUB: Kulku bych si zasloužil.

HANA: Hm, abys o panáka zakopnul.

LUCIJA: A ty se pořád zlobíš na Marka a na jeho mladou krev. Měl deset, možná i jedenáct let. Máma čekala na tátu, až přinese výplatu. My jsme ty peníze potřebovali na náš půldruhý hektar. Ale z ničeho nic přiletí Bodrichec Elza a volá: Už jedou.

JAKUB: Žvásty starý báby.

LUCIJA (*jistě*): Jezdili s žebříňákem taženým koňmi a Bodrichec s nimi. Cválali. Vzadu seděli starý nebožák Bodrich, strejda Šiller Ede, ten sprosták a Lukašec Korla. A otec – kolohnát, v levé ruce vojtěšku, v pravé bič. A hlasitě zpíval. Tak uháněl přes celou ves a i přes tu sousední. Zastavil se až před Wóslacejovou hospodou. Přišel jsi domů s prázdnými kapsami. A ještě si od něho nechali zaplatit tu dovážku.

JAKUB: Jako pokaždé...

LUCIJA: Máma nenadávala, jenom plakala a nic s ní nebylo skoro dvě neděle...

JAKUB (*rychle*): To bylo naposledy.

LUCIJA: Skutečně – potom jsem se nasmála ještě jednou.

JAKUB: A mojí lahvinku mi zabavili – je třeba znát míru, to je vše.

JURIJ: Pravou míru – kdyby jí tak člověk znal.

JAKUB: Musel jsem se to naučit. Míra je všude, jenom ne na skleničkách.

JURIJ: A co je pro tebe pravé měřítko? Každý má svojí míru a svoje měřítko.

LUCIJA: Ale ty se časem mění.

JAKUB: Možná se mění jenom lidi.

HANA: Ale něco přece jen zůstává. Dobré skutky se vždy počítají.

JURIJ: Ty by si mohla být naše stranická sekretářka, babi. Byla bys jeho prodloužená ruka. Mohl by jí volat.

JAKUB: Co? Váš stranický sekretář?

HANA: Jakube!

JURIJ: Musíme si to všechno říct, musíme vědět, co je...

LUCIJE: Doříct, vědět. Co chceš, aby dořekl, co se stalo a...

JURIJ: Stalo se! Co se teda stalo? Marek se srazil s mopedem. Není první, komu se to stalo.

JAKUB: Ale na tom mopedu seděl člověk.

JURIJ: Tak nějak to bylo. Ale on se zase postavil na nohy.

LUCIJA: A pak jel Marek dál.

JURIJ: Ty jsi hlupák. Takový moped není ze zlata, opraví se za peníze. Mohl bych mu to dohodnout za rozumnou cenu.

JAKUB: To byly dříve ale jiné poměry.

JURIJ: Dnes je jedno, jestli jsi velký nebo malý pán, dnes jsme si všichni rovni.

JAKUB: Takže jinak všechno v pořádku?

JURIJ (*sbírá ze stolu*): Ty jsi asi nejsvatější! (*chce ven*)

LUCIJA: Jurijo!

JAKUB: Zůstaň tady, já půjdu. (*hraje na harmoniku „Ja sym tawzynt“, odchází*)

LUCIJA: Táto! (*za ním*)

(*krátká pauza*)

HANA: Není to vždycky tak zlé, jak se říká, Jurijo. To je jenom z té vši starosti o Marka.

JURIJ: O koho, že mám starost? O koho se starám? Dělán ve fabrice, dělám doma, dělám u susedů, u každého, u koho je potřeba. Pro koho tak makám? Pro Marka, pro sebe! Já se starám o svou rodinu a je to vidět.

HANA: Ale o Marka si se taky staral?

JURIJ: Vybuodoval jsem mu základy – a jednou tohle všechno bude jeho. Den za dnem mu odkazuji celý svůj život. Tak se starám, namáhám se. A to všechno proto, aby nikde nezabloudil, neboť bude vědět, jakým má jít směrem.

HANA: A co když o tom on neví?

JURIJ: Několikrát jsme mu udělali důrazné kázání!

HANA: Kázání není všechno, chlapče. Člověk musí všechno pocítit na vlastní kůži, sám si všechno prožít. Musí se naučit si někoho vážit.

JURIJ: Já jsem...

HANA: Ty jsi někdy vážně svéhlavý, Jurijo, opravdu, že jo. Ty se všechno snažíš dělat rychle a hned. Ale co když to někdo nedělá zrovna jako ty? Ono to pak ani na tvého syna nepřijde. Táta a já jsme ti také zkoušeli dát rady do života. Náš táta se také bál o to, co z tebe vyroste a jak ten život povedeš.

JURIJ: Já vím, mami, nikdy jsem od vás neslyšel jediné křivé slovo... A facky jsem také nikdy nedostával... neměli jsme se špatně a vždy jsme žili spokojeně. A co nám to dalo?

HANA: Sám si řekl: Žili jsme spokojeně.

JURIJ: Ano, žili jsme spokojeně. Ale druzí se nám smáli. Táta seděl v radě a sousedi si mezitím o nás šuškali drby.

HANA: Ta doba, o které táta mluvil, je dávno pryč. Ale věřím, že ta doba pro něj byla krásná. A určitě to tak znovu bude – modlím se za to, aby se zase táta smál a četl mi ze svých červených knih.

JURIJ: Mami, co bylo, stane se zase. Vy nežijete v reálném světě. Opravdový život je a zůstane vždycky drsný. Nikdo v něm nikomu nepomáhá. Musíš se prosadit, jinak tě rozdrťí. Nežijete rozumně. Proč jsem asi odešel z vysoké školy? Kvůli mým zalátaným kalhotám, mami. Tak se mi kvůli nim pošklebovali, včetně několika učitelů. A to přede všemi tak, že kolem mě neustále rok běhali. Hrozně mě tím uráželi a tobě tím ubližovali.

Řekl jsem jim: Učte se, učte se, co chcete. I bez školy půjdete do nebe, nebo do pekla. Já můžu pracovat a taky budu. Umím toho víc než vy a dokážu to. A taky jsem to dokázal.

HANA: Penězi.

JURIJ: Ano, penězi. Ale mýma rukama.

HANA: Které v padesáti občas už pobolívají.

JURIJ: Tebe snad v tvém věku nikdy nebolely?

HANA: Ano, ale já jsem věděla, pro koho to dělám. Chtěla jsem zabezpečit tebe, bratry a taky tátu.

JURIJ: Já jsem se snažil dělat to samé co ty.

HANA: To bys měl ukázat spíš ostatním než mě. Ať se nediví.

JURIJ (*přemýšlí*): Možná právě proto. (*zle*) Ale mně se nikdo nesměje jako vám. Ty a táta byste si měli přát dobrý život hlavně pro sebe. Jenže to on nevěděl, protože návod na život se v knihách nenajde. Stejně je četl dál. Brblal a fantazíroval. Slyším ho jako dneska: Pan Bůh nás všechny stvořil stejně, takže všechno patří všem. Každý si musí vzít pokoru k srdci. Musíme táhnout za jeden provaz. Všichni bratři a sestry musí odložit náš přízemní egoismus.

A ještě na kole do města ujel s ruksakem na zádech, když se díval soused na televizi. Dokud se družstvo nedozvědělo, že táta bude naživu ještě další dny. A ty z něj dnes děláš svatouška, jenom aby se nemusel přiznat, že se do tohoto světa nehodí.

HANA: Ale no tak! Uklidni se Jurijo, Kázání boží platí dneska stejně jako jindy. Táta tu naší věc před zničením zachránil. Bílé prostěradlo Rusům navždy. A ve sklepe mezi bramborami ležel zraněný Polák.

JURIJ: To už vzal čas, když sedíš s prázdnou prkenicí v rozpadlé chajdě.

HANA: Jurijo! *(Jako by chtěla synovi nafackovat – pak smutně odchází z pokoje. Eventuálně před krucifixem chvilku spočine)*

JURIJ: Mami... Tak jsem to nemyslel. *(rozhlíží se po pokoji, podívá se také na Markův obraz, zvedne se)* Tvému tátovi se nikdo neposmívá! Nikdo! Měl si dobrý start do života a běda tobě, jestli to vzdáš. *(Lucija přichází)*

LUCIJA: Co jsi řekl babi?

JURIJ: Šla spát?

LUCIJA: Ne, co jsi jí řekl?

JURIJ: Byl jsem upřímný.

LUCIJA: Ke komu? K sobě, k ní?

JURIJ: K nikomu. Nedokážeš myslet na něco jiného? Půjdu za ní. Rodina bude držet při sobě i v situaci, jako je takhle. *(pryč)*

LUCIJA: *(dívá se za ním, možná ho chce zadržet – pak radši uklidí stůl)*
(Jurij se vrací s Hanou a Jakubem)

JURIJ: Tady je máš. Já jsem myslel na sebe, na tebe, na celý rozhádaný svět a on si s klidem seděl s kořalkou a hrál na harmoniku.

JAKUB: Štamprle a zpěv zármutek nevyžene, ale zeslabí.

JURIJ: Čeho tou kombinací dosáhneš – já mám něco lepšího k připitku.

LUCIJA: Máš taky důvod?

JURIJ: Na vstup do dalších dvaceti pěti let manželství. V dále už vidím, jak budeme slavit zlatou svatbu. A přeji si, aby to byla další hezká léta jako tomu bylo doteď. A aby se také babička s dědou dožili požehnaného věku.

JAKUB: (*na harmoniku „Sto let, kaž mi džens je“*): A co bude s Markem?

JURIJ: Dědo, nehudruj zase. Doteď jsme vše zvládli, tak to zvládneme i dál. Pokud vůbec něco máme zvládnout. Já se zítra poohlédnu.

LUCIJA: Zítra?

JURIJ: Ano, zítra. Dnes je dnes a zítra je zítra. Všechno chce svůj čas – a přemýšlení. Dneska už jsme všechno rozrýpali až dost. A přemýšleli o tom. Pokaždé děláš to, co můžeš, co je potřeba. To je zásada – a my jsme podle ní do teď žili. Kluk vyvedl pitomost, ale ještě nic nesmrdí. Přinejmenším nic takového jako vařené vnitřnosti staré Wjeccyneje. A ty naposledy nikomu na škodu nebyly. To není pravda mami.

HANA: Nech toho.

JURIJ: Ale nakonec jsme se všichni smáli. Naše babi, ta věří v Pána Boha, ale vlastně je celý život pohanka. Vzala si tohohle červivého muže.

HANA: Jurijo, nepřehnals to zase?

JAKUB: Z tebe musí mít tvoji rodiče radost. – Řekni.

LUCIJA (*zdá se jí, že v pokoji panuje mírná atmosféra*): Ale nejdříve si připijeme.

JURIJ: Ty jsi starou Wjeccynu znal, dědo.

JAKUB: Vždycky, když někomu onemocněla kráva nebo onemocněl člověk, tak jí ženské volaly. Ona jim brim-borium dělala, básničky zpívala a za to dostala klobásu nebo peníze.

A nakonec stejně museli zaplatit zvěrolékaře. Jak předpovědělo nebe. Tvůj táta na ni notně nadával a vědomě ji udal. Já jsem ji pak vyhnal ze dvora vidlemi.

HANA: A pak se díval, jestli pod prahem neleží kosti.

JAKUB: Ženský žvaní. Tak to bylo s tvými vnitřnostmi, Jurijo.

JURIJ (*už se mu nechce*): Ach, no ano, máš na výběr být tak velký, anebo tak malý. Kašel, zimnice, nebo zápal plic. To jediné, co na to pomáhá, jsou koňské vnitřnosti. Ty uvařit a hrud' jimi zabalit. Tak to říkala Wjeccyna. A babička stála dlouhé dny a noci v kuchyni a tyhle vnitřnosti vařila. Dávala mi je na hrud' v malých pytlících. Dokud nepřišel starý doktor Sibert. Otevřel všechny okna, ošklivě zanádal a pronesl: jestli tohle přežije, tak se dožije sta let. Půlku toho už jsem se dožil.

HANA: Ty vnitřnosti mu tolik pomohly.

JURIJ: Od toho dne jsi plakala snad ještě dvě neděle. A kuchyň ještě několik měsíců smrděla. A ve škole jsem byl: prejdový Jurij.

JAKUB: Děti umí být kruté.

HANA: Oni ještě neznají život.

JAKUB: Ale dobře nás pozorují, mají ještě nezkaženou duši.

LUCIJA (*perfektně*): Marek dlouhá léta říkal „ptáček“.

JURIJ: Dokud byl ještě malý – všude s sebou nosil kašpárka.

JAKUB: Nic jiného neměl tak rád jako jeho.

LUCIJA: Nepřeháněj zase tolik, táto!

JAKUB: Pořád jsem s vámi.

JURIJ: Ty můj dědo. Tak jako ty...

JAKUB: Když nemám nic říkat, tak tady nemusím sedět. (*odchází*)

JURIJ: Zase brzy přijdeš (*tiše*) s další radou.

HANA: My staří vrstevníci často nerozumíme, ale také máme svoje zkušenosti.

JURIJ: To nikdo neříká. Jenom svět je dnes jiný.

LUCIJA: Určitě je jiný, jinak byste se nehádali.

HANA: Není všechno pozitivní, co se na světě děje.

LUCIJA: Vždy existuje více možností, jak se stát dobrým člověkem. To bychom mohli mít, když bychom nebyli...

JURIJ: Mohli bychom... vy si pořád stěžujete. Co vlastně chcete. Vždyť se máme dobře. Jsme zdraví, práci máme, vyděláváme. Tak za to buďme vděční. S Markem to bude pořád stejné. A ty, mámo, nemůžeš říct, že ti ve starobinci něco chybí.

HANA: Ty dobře víš, že mi nic nechybí. Jenom ty děti trochu.

JURIJ: Ty jsou tam taky.

HANA: Ale mám pocit, když máš okolo sebe děti, tak se ti nějak lehčeji umírá.

LUCIJA: Jak jako umřeš? Ty toho máš ještě hodně před sebou.

HANA: Ne, že bych se na to už nějak připravovala. Kdyby se na to člověk měl připravovat, tak by musel napřed vědět, co Pánu Bohu odpoví.

LUCIJA: Mluvíš o nebi jako malé dítě.

HANA: A není to snad tak?

LUCIJA: Vždyť je ti přes sedmdesát.

JURIJ: Měla jsi za manžela červa. Buď jsem člověku věrný, nebo radši nic. V tomhle ohledu se na mě můžete spolehnout.

JAKUB (*důležitě se vrací*): Pod svícnem je největší tma.

JURIJ: Už si byl zase venku u auta?

JAKUB: Správně se tomu říká „útěk řidiče“.

LUCIJA: Táto – moc se díváš na detektivky!

JURIJ: Ale něco na tom je. Pokud by policie... oni by to tak rádi viděli.

LUCIJA: Jurijo!

JURIJ: Ne, ne. Má pravdu. Na policii by byl Marek za výtržníka.

LUCIJA: Jurijo, co ti je?

JURIJ: Oni sem přijdou a budou se ptát: Bydlí tady Marek, ten zločinec?

HANA: Ale Jurijo!

JURIJ: Ano, mami! Když jeden druhého srazí a pak ujede, tak po něm půjde kriminálka. Můj syn, který nemyslí, a tak zatáhne svého tátu a svoji mámu do průšvihů. Můj syn je pro ně zločinec. V tomhle domě se narodil kriminálník.

LUCIJA: Tobě přeskočilo? Kde bereš právo takhle mluvit?

JURIJ: Právo? Jaké právo? Tady to, tohle a to (*ukazuje na nábytek a tak dále*). Tohle je moje právo. Moje práce je moje právo. Těžká práce den za dnem.

LUCIJA: Marek nám přece nezapálil dům. Na tvůj dům jsem já teda nepracovala.

JAKUB: Já jsem na něj taky nedělal. Jenom jsem ho postavil.

JURIJ (*už klidně*): To není výčet položek, co jsem všechno udělal. Já jenom nechci, aby to všechno přišlo vniveč. A už vůbec nechci, aby to zničil můj syn.

LUCIJA: To už je po několikáté, co to takhle přeháníš.

JURIJ: Až přijdou za Markem...

LUCIJA: Nikdo nepřijde!

JAKUB: To nikdo nezjistí.

JURIJ: Ale jdi s tím někam... když na něj přijdou, tak na nás taky. Kryli jsme ho.

LUCIJA: Ale ty si mu přece řekl: Jeď ty, já jsem pil.

JURIJ: Dokud jsi mě...

LUCIJA: Já ale nejsem ty... já jsem našemu synu pomáhala. Mému synovi! Tolik si mi vzal, ale syna mi nevezmeš. Mého chlapce mi nikdo nevezme.

HANA: Ale děti...

JURIJ: Co jsem ti vzal? Kdy a co? Naopak, jenom jsem dal a dávám a dávám. Od rána do večera, když ostatní už dávno...

LUCIJA: A to bylo co, jak si tady sám vasedával? Látala jsem, plakala, sešity opravovala a čekala, čekala a čekala. Co je...

JURIJ: Nevysedával jsem v hospodě, vydělával jsem peníze, pro ně a pro nás, mýma rukama.

LUCIJA: Čekala jsem. Do noci jsem opravovala sešity. U ostatních dětí jsem viděla každou chybu a mému synovi jsem odpouštěla všechno. Byla jsem klidná, když se usmíval, když jsem ho hladila. Protože jsem na něj nebyla sama.

JURIJ: Ale já jsem byl celé ty roky také šťastný. Bylo to těžké, to ano. Ale na druhou stranu jsem pro něj dělal spoustu věcí. Tolik jsem toho koupil, na dovolenou jsme jezdili...

JAKUB: Aby každý viděl, že máš peníze.

LUCIJA: Táto, ty se do toho nepleť. To je naše věc. (*K Jurijovi*) Ano, na dovolené jsme byli. Dva týdny v létě jako náhrada za tisíce a tisíce zoufalých hodin. S rozmyslem jsme nakupovali pěkné věci. Každý mohl vidět, že pracujeme a máme hezké věci. Ale sám si to neviděl. Chlubil ses přede všemi tím, co všechno máme. A cítil ses dobře? Pro tebe je mnohem důležitější se mít dobře, než mít obyčejnou radost ze života? Umí se vůbec bohatí radovat? Radovat se z něčeho, za co nezaplátili?

JURIJ: Ale je přece fajn, když můžeš říct – to je moje, já jsem si na to vydělal.

LUCIJA: Ano, to je hezké – a také dobré. Také jsem s tím dlouhá léta byla spokojená. Ale teď už ne. Opravdu jsem si myslela, že jsem bohatá, že si mohu všechno dopřát, splnit. Ani dnes bych nechtěla nic vrátit, absolutně nic z toho, co život přinesl. Jenomže, má to takhle být? Je tohle život, který chceme? Není nějak moc prázdný? (*Jurij chce reagovat*)

Mluvím já! Chtěla jsem to, ano, ale nechtěla jsem věřit, že ty sis liboval v tom, co jsi dělal. Musel sis to potvrdit před sebou samým a především před druhými, před sousedy,

kolegy... jako by sis to musel dokázat: Můžu si cokoli dopřát, já jsem někdo! V mých očích něco znamenáme. Vždyť jsem se také o to snažila. Až do dneška.

HANA: Lucie, on je...

LUCIJA: Musíš ho obhajovat, on je tvůj syn. Já také myslím na svého syna.

JURIJ: Je to i můj syn.

LUCIJA: Ano, je i tvůj. Před pěti minutami to byl ještě zločinec. Moc pěkně ho soudíš. Ve skutečnosti jsi to byl ty, kdo někoho srazil a pak ujel.

JURIJ: Ale...

LUCIJA: Ano, ty. Protože tohle se naučil od tebe. Myslet jenom na sebe, na svůj prospěch. Ostatním pomáháš jenom proto, abys z toho něco měl... (*gesty ilustruje peníze*) ty dáš mně a já tobě. Nikdo se neptá, odkud co přijde.

JURIJ: To slyším poprvé, že bys byla taková moralistka. Doted' tě to neuráželo a dobře se ti žilo.

LUCIJA: Možná jsem se jí teď stala. Ale jen kvůli mně a Markovi. To není zrovna pěkná věc, co se od tebe naučí. Bude jako ty, kvůli mně.

JURIJ: Aha, ale za to nemůžu jenom já.

LUCIJA: Ne, nejsi. Protože nejsi jediný, který je takový. To jsi nebyl ty, kdo zavolal na okres, že Wincar Jurij postavil balkon bez stavebního povolení. Největší ve vsi. Nemohli jsme z toho spát.

JAKUB: Byl to Meltkec Martin.

LUCIJA: Nech toho! Také nejsem bez viny, nechala jsem se od tebe nakazit. Myslela jsem si, že když změním to, co chci, budu moci žít. Ale za každým splněným přáním se hned objeví nové, další. Je to jako koloběh, jsi jako mravenec ve spirále, běžíš a běžíš a běžíš pořád dokola, bez konce...

JURIJ: Ale po každém kole jsi o něco výš.

LUCIJA: ... a nevidíš už ani tu spirálu z venku, kde něco je, kde něco musí být. Ráda jsem zpívala ve sboru. Už na to nemám čas. Proč nemám? Ostatní se dvěma, třemi nebo i čtyřma dětma mají čas. Já mám jenom jedno.

JURIJ: Zrovna teď mi tohle vyčítej.

LUCIJA: Ano, tak to je. Já si všechno vyčítám, protože od tebe to čekat nemůžu. Od nikoho. A především ne od mého syna. Každé zvíře bojuje o své mládě. Proč bych nemohla já o svého syna? A proč ne ty?

JURIJ: Protože není o co bojovat. Všechno jde jako po másle, v pořádku. Nebo – mezitím přijdou oni. Nebo potom musíme zazpívat tu písničku, kterou složil náš mladý pán.

JAKUB: Bude zpívat hezkou písničku a pěkně. Však je to taky můj žák.

HANA: Možná by bylo nejlepší, kdyby se Marek sám přiznal. Mladý člověk může snadno vyvést nějakou hloupost. Mohli by mít pro to pochopení.

JAKUB: Důvod k tomu měl. Chtěl být v kasárnách včas.

LUCIJA: A co takové svědomí, co rozum? Celý jeho život by byl pošpiněný. A co studium?

JAKUB: Děvče, co jsi tam vůbec viděla?

JURIJ: Aby se sám udal? To nejde. Pak by za ním stejně přišli, že Lucie ty auta vyměnila. Potom bychom to nadělení měli stejně na triku my.

LUCIJA: Všichni by si pak na něj ukazovali prstem. Protože Lucie jela pro to auto. Čeho se vlastně bojíš? Že existuje možnost, že bys za to mohl ty? Takový pracovitý muž, vždy vstřícný, všem pomáhá, od rána do večera se kvůli rodině dře – a syn někoho srazí a zdrhne. A máma ho bude krýt, aby mu pomohla. Co je to za lidi, co je to za nevděčný svět. Všichni tě politují a budeš nejoblíbenější jako anděl. A jestli se objeví malý flíček na tvé bílé košili, tak ti ho vyčistím. Stejně pořad peru. A žádné ženské nepřeji Jurijo to, čím jsem si prošla.

JURIJ: Ach.

LUCIJA: Ano, ach. Nemáš zrovna žádné slovo na jazyku. Ano, to znám. Hlavně se nikde neschovávej, zůstaň tady a radši rychle přemýšlej, co bude dál.

JURIJ: Jak vidno stále bojuješ. Vždy a všude.

LUCIJA: Já teď nejsem důležitá. Teď jde o tebe a o Marka.

JURIJ: Tak mu vynadej!

LUCIJA: Vynadám! A ještě navrch mu řeknu, že se nesmí chovat jako jeho táta. A řeknu mu taky proč.

JURIJ: To bys to musela nejdřív říct mně.

LUCIJA: Ale vždyť o to se celou dobu snažím. Tak, jak žiješ, jak sis žil, jak si Marka vychoval. To všechno odkoukal od tebe. Od tebe.

JURIJ: Já jsem vždy pracoval pro rodinu. Pro tebe, pro Marka. To snad nikdy nebylo a nebude nic špatného. Já jsem nikoho nesrazil.

LUCIJA: Každý by půdu oželil radši než ty, právě ty. Ano, ty jsi pracoval, vážně většinou až přespříliš. Ale ne pro mě a pro Marka. V životě si pracoval jenom pro sebe. Plnil sis svoje přání. I když říkáš, že jsi to dělal pro něj, abychom byli takoví, jaké si nás přeješ mít. Nepřeješ si teplou troubu, ale zlatou kliku a nejméně pozlacenou.

JURIJ: Kterou si nám koupila.

LUCIJA: Za tvoje peníze. Neprosila jsem se, abys na ní vydělal. Neprosila jsem se o nic. Hlavní věc jsou peníze, aby je lidé viděli. Včera jsme oslavili stříbrnou svatbu a od zítřka chodíš zase do práce. Hlavně na svátek, protože za to máš příplatek. A když bude potřeba, tak si ještě něco najdeš. Však máš všude známé a ruka ruku myje.

JURIJ: Ty svět nespasíš. Dodneška ses o to ani nepokusila.

LUCIJA: Ne, nespasím. Bývala jsem spokojená, ale už nejsem. Vždyť jsem slíbila, že s tebou budu do konce našich dní. Marek viděl, jak jsme žili. Odkud si co přinesl a zase někam odnesl. A za peníze si vážil dobré slovo, třebaže si objímal, polibek dával a hladil. Vyrůstat v tomhle je pro dítě jako jed. Ale s tím je konec. Měl bouračku, někoho srazil. A já mu pomohla zase na správnou cestu. Já mu to vyčítat nebudu.

JURIJ: Jemu nic, ale mně ano. Nic z toho, co jsem pro vás za ty roky udělal, není dost dobré. Všechno ti smrdí. Nic to pro tebe neznamená. Vážně nic, nic.

LUCIJA: Ano, vážně nic! Pro mě jsou to jen věci, jinak nic.

JURIJ: Tak si s těmi krámy dělej, co chceš! (*odchází*)

HANA: To si mu neměla takhle říkat.

JAKUB: Ale ona má pravdu.

HANA: Možná. Možná má... Člověk nemá klít. Tohle právo má jenom jeden...

JURIJ (*naštvaný ve dveřích*): Ani za nic nezůstanu v tomto domě, když jsou tu prý nakradené věci. Ani za nic. Já jdu. Mami pojd', odvezu tě k tobě. (*odchází*)

LUCIJA: Nech ho babi! Uvařil se mu mozek.

HANA: Ale on je můj syn. (*chce vstát*)

JURIJ: A dost! (*dívá se na Lucii*) Teď se můžeš smát, teď můžeš slavit, že si mě odmrštila. Dvacet pět let jsem ti byl dobrý jako stroj na peníze. A teď, když už máš všechno, můžeš klidně využívat všechno, co jsem vybudoval. Co se tyhle moje ruce nadřely. Ale pro sebe jsem to nedělal, pro sebe ne. Kdo chce říkat pravdu, musí ji taky snést. Ty mě viniš. Ale každý obžalovaný má právo na svoji obhajobu, paní soudkyně. Mami, vstaň!

HANA: Už jdu.

JURIJ: Já taky...

HANA: Ty zůstaň! A koukej si promluvit se svojí ženou, slyšíš, mluv! Jakube, půjdeme.

JAKUB: Ale...

HANA: Už je posloucháme dlouho. Když se dva navzájem hledají, nemá u toho třetí být. Pojd'. (*odcházejí ven*)

LUCIJA: Slyšel si, co říkala máma? Moc se hledáme. Každý sebe... a možná i druhého.

JURIJ: Nikoho se na nic neptám. Tolikrát jsi mi říkala, co jsem zač. A co. Přízemní egoistický sprostáček. Marka podle tebe nesmím vychovávat, ale ty mě ano?

LUCIJA: Nevychovávám. Musím ti už konečně říct pravdu.

JURIJ: Ah, pravdu. Jakou? Tvoji? A znáš moji? Chceš jí slyšet? Není to náhodou písnička o tyranském, egoistickém, nepoctivém lhářovi Jurijovi a o té svaté, nevinné a správné Lucii a o jejím nešťastném synovi.

LUCIJA: Tuhle písničku jsem nikdy nezpívala. Proč nechceš rozumět tomu, co říkám?

JURIJ: Protože si to řekla zcela jasně. Zmínila ses o tom, že si přeješ, aby ti člověk odpustil.

LUCIJA: Ach, ty mi chceš odpustit. Nejenom, že tvůj malý nezřízený synáček byl trochu drzý, ale také tvoje milá byla neposlušná. A teď dáme velkému Jurovi konečně tu možnost hrozit prstem a být velkorysý. To jsi na omylu, můj drahý. Buď velkorysý, pokud chceš, ale nic mi nepodsouvej. Dobrou noc! (*chce odejít*)

JURIJ: Zůstaň tady. Učitelka nemusí být nutně chytřejší než zedník, přestože byla ironická. Říkal jsem, že chci taky něco říct. Pokud zůstaneš a budeš poslouchat.

LUCIJA: Poslouchám.

JURIJ (*po pauze, jakoby se pohroužil do své hlavy*): Lucie, ty si říkala, že sem jenom pracoval, jen pro sebe. To si říkala...

LUCIJA: Víím, co jsem řekla.

JURIJ: Říkala si, že mi v životě záleží pouze na věcech. A že jsem pro kluka byl špatným příkladem. Říkala si...

LUCIJA: To chceš po mně všechno opakovat? Říkala si, říkala si... Ano, říkala jsem a mohla jsem toho říct ještě daleko víc. Teď koukej mluvit ty! A na rovinu. Nemluv o moři, když hledáš pramen. V moři toho akorát víc postrádáš.

JURIJ: Jako naše láska.

LUCIJA: Lásku do toho teď netahej.

JURIJ: O ni nejde! Říkala si... říkala si, že je moje vina, že máme jen jednoho syna.

LUCIJA: Tvoji potenci nechci kritizovat.

JURIJ: Nežvaň. Ty si byla ta, která chtěla, abych řekl pravdu. Proč potom nevíš, co si říkala. Nechci teď druhé dítě. Chci zase vyučovat, nechci se ve svém povolání zahrabat. A když jsem říkal, že by babička mohla bydlet u nás, tak si odporovala: dítě potřebuje mámu a ne babičku. To byli tvoje slova.

LUCIJA: A když jsem potom chtěla děti?

JURIJ: Tak už jsem na to byl starý.

LUCIJA: Nebyl si starý, ale líný.

JURIJ: Samou leností jsem postavil lidem domy.

LUCIJA: Abys měl peníze pod střechou. Aby mohlo všechno probíhat, tak jak si to naplánoval.

JURIJ: Ach ne? Jako jsem to naplánoval. Chtěl jsem být jenom nezávislý. Abych mohl jezdit sám do města. Připadá ti snad, že Trabant je luxusní auto? Kdo mi má co předhazovat, že můžu pořídit to a tamto. Ale to si byla ráda, když jsem odkoupil od Šolce žádanku na auto, když jsem z ničeho nic přinesl domů ledničku? Co potřeboval náš „synek“? Tři pláštěnky a čtyři kalhoty? Já, když jsem byl malý, tak jsem měl jen jedny.

LUCIJA: Jsem učitelka. Nemůžu svého syna poslat do školy jako drbana.

JURIJ: Ale v pozlaceném pytlí. A ty mi pozlacenou kliku vyčítáš.

LUCIJA: Nevyčítám ti, že jsi vydělával peníze. Vyčítám ti a vlastně i nám, že jsme se mu dostatečně nevěnovali.

JURIJ: Chvilé, tedy čas. No dobře, ale uzněj, že to s těmi penězi je docela jinak. Peníze musí být, chtěla si je ode mě. Proč? Zcela otevřeně si je nezasloužíme ani jeden. Pak si se zase chtěla mít lépe než ostatní. Nebo si chtěla jen mít méně starostí? Ale proč potom říkáš, že jsem to pro tebe nedělal? Peníze ano, ty jsi chtěla, ale pro koho? Pro něj? A za to můžu já, ano? Myslíš si, že mě to baví chodit do práce o svátku za ostatní, těžko. Rychle a dobře za deset nebo dvanáct hřiven na hodinu. Nejsem jako ostatní, co se radši válejí na gauči. Nebo dělat radši v naší zahradě. Dělal jsem to pro něj, pro nás a pro rodinu. A dělám to nejlíp, jak můžu: zdím za peníze. Včera ses tím před ostatními pyšnila a dnes mi to vyčítáš. Proč? Nikdo ještě nepřišel na to, že by paní učitelka vychovávala svého syna špatně... Ženská se sama musí neustále namáhat, aby manžel rodinu neopustil a aby se ten druhý nedusil.

LUCIJA: Proč všechno překrucuješ?

JURIJ: Nejsem ještě hotový s tou ubohou učitelkou. Ona je totiž taková uznávaná pedagožka. A ještě ti musím říct, že jsme srbská rodina a každé slovo v srbštině, které slyšíš jako dítě, nezůstane v hlavě ale uvnitř tebe. Co je na tom, když s klukem mluvíme v tomto domě srbsky, pouze srbsky. Nic neřekneš? Proč ne? Proč nemluvíš ani ve sboru? Ve kterém by si tak ráda zpívala? Za těch pětadvacet let jsem nebyl každý večer na cestách.

LUCIJA: Tvoje stará metoda: spočítat a sečíst, bod po bodu. A za každým bodem dát otazník. Na konci pak všechno přednést. Tvoje nevyvratitelné resumé. Ach, jak to všechno znám do nejmenších podrobností, jak mi to všech na jazyku...

JURIJ: Dnes to nejsou maličkosti. Dnes nejde o obraz na scéně nebo o nové květiny. Dnes jsi řekla, že náš život, není životem.

LUCIJA: Ano a ty na mě chceš hodit tvou vinu.

JURIJ: Ne, já na nikoho vinu neházím, ani na tebe, ani na mě. Jenom za těch pětadvacet let prostě nemám kontakt se životem. Soudíš jen pět špatných let a těch dvacet pěkných vyhodíš z okna ven. Nemáš právo to takhle dělat. Vždy musí být po tvém, a když ne, tak začneš vyvádět, tak jako vždycky. Dnes „hurá“ a zítra „vem čert“.

LUCIJA: Na mém „hurá“ a „vem čert“ přece jenom něco je. A jak to, že takový vrták vychovává děti už pětadvacet let. Znáš lidi, kteří si myslí, že to dělají dobře.

JURIJ: A co jim řeknu, až se oni dozvědí o Markově průšvihů? Budou na mě ukazovat se vztyčeným prstem, jenom na mě?

LUCIJA: Nikdo nebude na nikoho ukazovat, nebude nic k ukazování.

JURIJ: Možná, ale ty prsty mám stále před očima, jako když se podíváš do zrcadla. Bude to v lidech pevně zakořeněné jako láska v srdci uvnitř těla.

LUCIJA: A co, že jsi najednou tak poetický?

JURIJ: Já myslel, že ti na faktech nezáleží? Nebo ano? Ze všech vzpomínek si jen šikovně vybíráš ty, které se ti hodí. Vidíš jen tu stranu, která se ti hodí. Ale kdo obrátí kostku, ten vidí lépe druhou stranu.

LUCIJA: Jenomže ty ji neobracíš – jen všechno vždycky zvrťáš.

JURIJ: Nic jsem nezvrátil.

LUCIJA: Všechno. Vezmeš svojí kostku, ze všech stran si ji prohlédneš, všechny tečky spočítáš a naráz všechny trefíš. Jednadvacet, výsledek je jasný. Tak jasný a zdánlivě pravdivý. A kde zůstala pravda? A kde já? Nechám kostky už na pokoji. Jediné co chci, je život v pravdě.

JURIJ: Tak jdi a udej Marka.

LUCIJE: Ne!

JURIJ: Když chceš tak moc žít v pravdě, tak nech být všechno, co nám patří. A přestaň mluvit tak, jak tomu bylo do teď. „Juro, já bych ráda viděla Bucharu.“ Nechceš tvým kolegyním, které do Tamecu a Wonecu jezdí na zpívání... Nechceš jim ukázat ty krásné fotky, které fotil zedník Jura se zadělanýma rukama. Lucie v Leningradě, Lucie v Budapešti, Lucie před minaretem. Jaktože byl Marek polovinu svého života u babičky? Proč ti tehdy peníze nesmrděly? Peníze, které Jurij vydělal. Jurij, který byl na vysoké škole a pak se stal zedníkem. A jak vidí, co nadělá. Každý se pyšnil těmi domy a boudami, které postavil, a lidi mu děkovali, že pomáhal i o svátcích. A za peníze. Za peníze, které jsou ti milejší, než ti byly doteď. Díky nimž si měla kolikrát lepší šaty než ostatní ženy. Možná ti i záviděly, ale zároveň tě obdivovaly. To se ti líbilo, anebo ne? Ne, ne, nebyl to jenom hloupý Jurij a jeho pozlacená klika. Byla si to také ty. Také ty!

LUCIJA (*při té představě už nechce nic slyšet*): Marka neudám.

JURIJ: O Marka teď nejde. O Jurije a o Lucii jde. O Lucii v krásných šatech, kterou všichni obdivují. Muže nevyjímaje. Jenom Jurij to nevidí. On musí mezitím zedničit u druhých. Už jsem se nazedničil dost. Teď už můžu jít. Teď potřebuješ už jen někoho, kdo tě bude obdivovat, pro něhož budeš královna. A kde je? Možná už čeká před vraty?

LUCIJA: Juro! (*odchází*)

JURIJ: Kdy přijde dovnitř? Kdy ho ukážeš? Přinese něco pěkného s sebou?

HANA (*ve dveřích*): Nemiloval si ji dřív?

JURIJ: Já jí pořád miluji.

HANA: Pak platí šesté přikázání: Nesmíš rozvracet manželství.

JURIJ: Já nikoho jiného nemám.

HANA: Tím, že tomu druhému nevěříš, tak zničíš manželství.

JURIJ: A věří ona mně?

HANA: Věř mi, já budu věřit tobě. Takhle si lásku ženy nezískáš.

JURIJ: A jak ji teda získám?

HANA: Měl jsi půl století na to, abys to zjistil. Já už jsem musela ve dvaceti...

JURIJ: Znáš tu pohádku, mami. Dnes je jiná doba.

HANA: Doba je pokaždé jiná. Dobré skutky se počítají v každé době. Tvůj táta je přece...

JURIJ: Mami, táta mi teď nemůže pomoci. Musím hledat sám.

HANA: Ty teď hlavně najdi Lucii.

JURIJ: Vždyť odešla.

HANA: Protože si ji ubil svými slovy.

JURIJ: A co ona?

HANA: Jak ty, tak já taky. To říkal Syn boží? Nebo to říkal tvůj táta? Nebo věřil lidem? Tobě by taky věřil. Jdi za ní.

JURIJ: Ona odešla, ona říkala, že...

HANA: Jdi!

JURIJ: A co jí mám říct? (*odchází*)

HANA (*dívá se za ním, pak na Markův obraz, na kříž, pomalu si sedne*): Ach, Pavle, teď bych tě potřebovala. Měl jsi takové dobré teplé ruce. Mohl jsi každé soužení zahnat, jindy vyzpívat. (*potichu zpívá*)

JAKUB: Ty zpíváš? Kam šel?

HANA: Jsem stará. Každý, kdo je starý se pozvolna vrací do mládí. (*zpívá dále, Jakub vezme harmoniku a doprovází ji*)

JAKUB: Oba jsme staří. Ale ty máš ještě pořád tak jasné oči jako před padesáti lety. Slavit jsi mohla... Víš, tenkrát o Velikonocích... Všichni jsme koukali jen na tebe. Jen na tebe.

HANA: Ale královna průvodu jsem nebyla.

JAKUB: Byl jsem snad já král? Mohl bych se jím stát ještě na dlouhá léta.

HANA: Ano, ty jsi byl urostlý a šikovný kluk. Když jste cvičili v Sokole.

JAKUB: To mi věř. Takový král ale peníze nepotřebuje. Minimálně flašku jsem vždycky zaplatil. To by nás před selkami hanba fackovala. To bylo jednoduše výchovou. Kam šel Jurij?

HANA: Ale královna v průvodu bych byla ráda. Možná hledá Lucii. Doufejme, že už na to přišel.

JAKUB: Ach Hano, najít k sobě vzájemně cestu, to je v životě to nejtěžší. Málokdo ji dnes hledá.

HANA: Pavel přece říkal, že...

JAKUB: Nech už dnes toho tvého Pavla být. On byl skutečný neobyčejný svatý. Nevím, jak to jinak říct, ale: jaký je Pavel opravdický křesťan, tak takový je i opravdický komunista. Tvůj Jurij... náš Jurij je jenom egoista.

HANA: A Lucie? A ty? A já? Co jsme my? Na koho myslíme nejdříve? Sám z naší dobroty ostatním dáváš, to co my nebo naše děti nepotřebují.

JAKUB: Někdy si říkám, proč jsi mě tehdy nechtěla. Nepřemýšlel jsem o tom tak do hloubky.

HANA: Co říkám dnes, to jsem před tím nevěděla. A vím to dnes určitě? Ty jsi byl prostě všude oblíbený. Nejlepší v Sokole, sólista ve sboru, hlavní role v divadelních představeních – všichni tě milovali. Jak si mohl milovat mě!

JAKUB: Vždyť jsem ti to říkal tolikrát.

HANA: Ano, okázale a přede všemi. Pro mě to není pravda. Láska velká slova před davem lidí nepotřebuje. Ty jsi tehdy byl nesmírně velký a já jsem tomu nikdy nerozuměla.

JAKUB: To mi už dnes Lucie říkala.

HANA: A já jsem tomu nikdy nerozuměla, že jsi schoval zrovna Sokolskou korouhev.

JAKUB (*potichu*): To není hrdinství a zvlášť to, co se dneska říká. Taky jsem se někdy strašně bál. Zpočátku mě to jen... víš... byli jsme mladí, byl jsem často divoký a také pyšný, že jsem nejlepší zpěvák, herec a sportovec. A mluvili jsme srbsky, tak jako ostatně všichni Srbové. Než jsem stačil pochopit, že je na tom něco zvláštního, nějaký význam. Ty jsi mi byla lhostejná, byl Jakub a hotovo. To když přišli fašisti a tobě zakázali a oni... a zničehonic mi vzali moje písničky a sport, kterého už jsem nebyl hoden. A to nebylo nic politického, to slovo vlastně vůbec neznám. Já byl prostě zraněný a rozhořčený a nebyl jsem schopen si to nechat líbit. A tak když otec Hajnec mi přinesl korouhev, tak jsem ji prostě u sebe schoval. Politika a hrdost, že jsem Srb to přišlo až o hodně později. Nikdy jsem se kvůli tomu nenaparoval. To ty víš.

HANA: Pavel přece říkal, že je na tobě vidět, že máš komediantský charakter. A potom ještě říkal, proč si už potom pro ostatní něco nedělal. Proč si zase na ně tak rychle přestal myslet?

JAKUB: Proč? Proč jsem přestal? Co to říkáš? Bylo by lepší, kdyby tvůj Pavel psal knihy. To on myslel jen na sebe. Myslím jen, tak jako všichni. Oni kázali: tak, tak, tak, tak jako všichni. Ale žil jsi dobře, když jsi předával svobodné spisy, a to už jsi uznal, že ses stal sedlákem. A dnes na plakátech píšou: Ich leiste was – ich leiste mir was.

HANA: A ty mému Jurovi vyčítáš egoismus.

JAKUB: Ano a také mojí Lucii. Protože se zabývají taktéž zpíváním a nevědí už, že z něj mají užitek. Ano, Hano, věř mi, že jsem chtěl pro nás jen to dobré a pro děti ještě lepší. Ale při jakékoli práci jsme si vždy zpívali a zároveň věděli, co je dobré, a co zlé. A kam patříme.

HANA: Ano, taky jsme nikdy nezapomněli, odkud jsme přišli. Ale občas v domově důchodců, když všichni nadávali na svět a na děti a děti a děti... uteču do parku a tam přemýšlím. O světě, o mladých a také o mém životě. Já vím, že se to nesluší, nejsem na to zvyklá, co člověk k takovému přemýšlení potřebuje. Ale já se svými myšlenkami zabývám.

JAKUB: To dělají všichni. A nejsou to vždy nejkrásnější myšlenky, na které myslíme.

HANA: Neboť všechno měříme a soudíme podle sebe. To jde starému člověku lehce. Ale naše děti jsou přece naše a vnučky jakbysmet. My jsme je do světa poslali a od nás se naučili v tom světě žít. A dnes se od nich učíme to, co sami nejsme schopni na sobě zlepšit. Budovat svět, ve kterém jsme si všichni blízcí. Muselo to být tak krásné, jak říkal Pavel, nad tolika věcmi člověk prostě přemýšlet nemůže. Na to by potřeboval tři životy. A naše děti mají také jen jeden.

JAKUB: Hano, ty bys mohla být filosof, tedy spíše filosofka.

(Lucie přichází)

LUCIJA: Kde je Jurij?

JAKUB: Nehledá on náhodou tebe? Já pro něj dojdu.

LUCIJA: On přijde sám.

JAKUB: Odkud to víš?

LUCIJA: On přijde. Sedni si konečně.

HANA: Chceš se s ním usmířit?

LUCIJA: Vždyť s ním musím žít.

HANA: A jak?

LUCIJA (*mlčí, dívá se na Markův obraz*)

JAKUB: Kdyby aspoň člověk věděl, jak Marka... jak bychom z toho mohli Marka dostat ven.

LUCIJA: Jak jako dostat? Co to říkáš táto?

HANA: Jakub si jen přemýšlel na hlas.

LUCIJA: Přemýšlení nahlas je od dětství v naší rodině nemoc.

HANA: Právě myšlenky jsou dobrým lékem. Sedni si Lucie a ty, Jakube, jdi pro Jurije.

LUCIJA: Táto, ne! Nechte ho alespoň přijít, až bude chtít.

HANA: Jakube, jdi. (*Jakub odchází*) Když si nepromluvíte dnes, tak budete příští týden mlčet nebo na všechno zapomenete. A to se nesmí stát, Marek vás bude potřebovat, oba dva. Vážně vás potřebuje.

LUCIJA: Co je s Markem? Co mi tajíš?

HANA: Nic... jenom... ty se ještě tolik pro něj naděláš. Bez vás by to měl těžké. (*Jurij stojí ve dveřích*) Tady máš svého muže a ty svojí ženu. Tak se koukejte dát dohromady a vyřešte to.

(*odchází*)

JURIJ (*po chvílce*): Takovou mámu dočista neznám, takovou rezolutní. Vždyť jen potichu a neustále pracovala. Ona se o nás starala, když byl táta „řečnit“ někde jinde. Neměla to s velkým dítětem nijak lehké. A někdy jsem chtěl být jako ona a starat se o své děti.

LUCIJA: Nemusíš ji svatořečit a především ne sebe. Místo ní mysli radši na Marka.

JURIJ: Nech ho chvíli na pokoji. Dávno spí ve svých kasárnách. Nech ho spát. A mě si nevsímej, slyšíš! Vnímej jen to, co já si o tobě myslím a ty o mně. Nic jiného. Zhola nic.

LUCIJA: Juro, přijď konečně už k sobě. Řekla jsem ti pouze pravdu, jen pravdu.

JURIJ: Ty si řekla pravdu. A já jsem neřikal nic? Nebude to tím, že já jsem také mluvil pravdu? Nebo pláče jen tvoje pravda?

LUCIJA: Juro!

JURIJ: Tvoje učení, tvoje moudra, tvoje hloupost, pýcha, neskutečně velká pravda. Před třiceti lety ses na mě takhle jako teď nešklebila. Ale říkám ti: Škleb se třeba do pekla, anebo do nebe, ale já ti dokážu, kdo jsem.

LUCIJA (*zcela klidná*): Tak dokazuj, dokazuj. Ukaž, co chceš, a komu chceš. Ale ne mně, protože já jdu. (*Běží z pokoje, vrací se s kufrem, otevře skříň a do kufru hodí troje nebo čtyři šaty, najednou se rozhlíží. Současně....*)

JURIJ: To, co právě děláš, můžu udělat taky. (*Běží stejně jako Lucie pro kufr a oblečení, které hodí na stůl. Chce si také zabalit, ale vidí, jak si Lucie prohlíží šaty*) To byl dárek k učitelskému plesu.

LUCIJA: Aby všichni viděli, jak je Jurij bohatý. Můžeš si je zarámovat. (Hodí po něm šaty.)

JURIJ (*běží ke skříni pro fotoaparát a položí ho na stůl*): Tak a teď se tím foťákem, cos mi dala, můžeš sama vyfotit. (*A takhle to jde pořád dále s větami typu: to sem od tebe dostal, to se mi stejně nelíbilo, to je tvoje, to už nechci atd. – scéna musí být víc a víc vtipná. Na konci scény by měli stát oba ve svém kufříku s oblečením toho druhého všude okolo.*)
(*Hana a Jakub se vkradou dveřmi dovnitř a dívají se na to. Jakub zahráje svatební pochod na harmoniku. A když se na něj oba podívají, začne klidně mluvit.*)

JAKUB: Tady to ale lítá. (*otevře pořádně dveře*)

LUCIJA: Zrovna jsem chtěla utéct se svými věcmi.

JURIJ: A já se svými.

LUCIJA: Vlastně jsem nechtěla tak úplně utéct.

JURIJ: Vlastně tu chci zůstat.

LUCIJA: A nešlo by to udělat trochu jinak?

JURIJ: Jsem pro. Možná bychom si to mohli vyříkat.

LUCIJA: Když by každý mluvil jen za sebe.

HANA: Nezdáraj se to říct.

JURIJ: Vy jste poslouchali za dveřmi?

JAKUB: Měli jsme o vás starost.

HANA: Tak jako máme o Marka.

JURIJ: S ním si také promluvíme.

JAKUB: A co bude s mopedem?

JURIJ A LUCIJA: Všechno mu... *(podívají se na sebe a začnou se smát)*

LUCIJA: Všechno mu řekneme.

JURIJ: A jak těžké je v životě nezabloudit s nejlepšími úmysly.

LUCIJA: A že tentokrát měl štěstí, což se nemusí opakovat.

HANA: Bude vám rozumět? A uslyší to také ten muž na mopedu? Pochopí to?

JURIJ: Ale Markovi přece nemůžeme...

LUCIJA: ... nemůžeme mu zkazit život.

HANA: Nezdáraj se to ještě jednou důrazně říct. A ještě více o tom přemýšlet. Hlavně si to uvědomit hluboko v sobě. *(Venku někdo zvoní, všichni ztichnou. Jurij jde ven a po krátké chvíli se vrací)*

JURIJ: Policajt. Chce se podívat na naše auto.

KONEC